

TASVİRLERLE İSA'NIN MUCİZELERİNE SAHNE OLMUŞ BİR DENİZ: CELİLE

A SEA WITNESSED THE MIRACLES OF CHRIST WITH PAINTINGS: THE GALILEE

Hatice DEMİR*

Öz

Bu çalışmada, İsa siklusu içerisinde yer alan mucize sahnelerinden Celile Denizi'nde gerçekleşmiş olanlar çalışılmıştır. Çalışma birkaç alt başlık (giriş, Celile Denizi ile ilgili tarihi veriler, Celile Denizi'nde meydana gelen mucizeler ve tasvirleri) altında ele alınmıştır. Giriş ve ikinci bölümlerde Celile Denizi'nin tarihi geçmişi ve isimleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde kısaca Celile Eyaleti'nde gerçekleşen İsa'nın İşleri ele alınmıştır. Dördüncü bölüm çalışmanın ana hatlarını oluşturmuştur. İsa'nın Celile Denizi bağlantılı mucizelerinin Hıristiyan tasvir sanatındaki yansımaları ele alınmıştır. Sahneler, Kitab-ı Mukaddes'e bağlı kalınarak kronolojik bir sıralama ile incelenmiştir. Bu bağlamda ele alınan sahneler; İsa'nın Fırtınayı Dindirmesi, İsa'nın Cinlileri İyileştirmesi, İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi/Aziz Petrus'un Celile Denizi'nden Kurtarılması, İsa'nın Dirilişi Öncesi Mucizevi Balık Tutma ve İsa'nın Dirilişi Sonrası Mucizevi Balık Tutma şeklindedir. Değerlendirme ve sonuç bölümlerinde, sahnelerin Celile Denizi ve birbirleri ile olan bağlantıları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsa, Celile, Mucize, Resim Sanatı

Abstract

In this study, the scenes of miracles that took place in Galilee which are a part of the Missions of Christ cycle were studied. The article was discussed under sub-titles (Introduction, historical sources about the sea of Galilee, the miracles occurred in the sea of Galilee and their depictions). In the introduction and second parts, the historical background and the names of the Sea of Galilee were emphasized. In the third part, The Missions of Christ which took place in Galilee Region were briefly discussed. The fourth part was the main focused points of the study. The reflections of the miraculous acts of Christ in Christian religious art were discussed. The scenes discussed in this context; Christ Calming Down the Storm, Christ Heals the Demoniac, Christ Walking on Water/Christ Rescuing Peter from the Sea of Galilee, Miraculous Pre-Resurrection Fishing and Miraculous Post-Resurrection Fishing. In the evaluation and conclusion part, the connections of the scenes with the Sea of Galilee and each other were discussed.

Key Words: Christ, Galilee, Miracle, Painting

1.Giriş

Afro-Asya ile Ürdün çatlağının bir parçası olan (Zoqurti, 2009:106), yaklaşık 24.000 yıl önce oluşumu başlayan, 166 km² uzunluğa, yaklaşık 4.109 m³ hacim ve 50 m derinliğe sahip Celile/Kinneret Denizi/Gölü (Ben-Avraham vd. 2007:43; Hazan vd. :2005); İsrail'in kuzeyinde tektonik bir yerleşim alanı olan Ölü Deniz fay levhasının diğer fayları enine kestiği eşkenar

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 21.02.2022 - Kabul tarihi: 13.06.2022.

* Dr. Öğretim Görevlisi, Kastamonu Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, hdemir@kastamonu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5801-5841>

dörtgen (çek-ayır havza) biçimli bir grup havzadan birinin parçası olan Kinneret – Bet Shean havzasında yer alır (Freund, 1970). Bu alan 1000 km'den daha geniş bir alanı kaplamakta ve düzlük alandaki sınırı Sina ve Arap levhalarını birbirinden ayırt etmektedir (Ben-Avraham vd. 2007:43; Garfunkel, 1981).

2. Celile Denizi ile İlgili Tarihi Veriler ve Celile/Kinneret İsminin Kökenleri¹

Celile Denizi/Gölü gerek Kitab-ı Mukaddes'te ve gerekse diğer kaynaklarda farklı isimler ile anılagelmıştır. Gölün en yaygın kullanılan ismi الجليل /הַגְּלִיל/ ha-galil/ al-jalil/Celile'dir.

Josephus Flavius Celile'yi şu şekilde tanımlar; "Celile, Aşağı ve Yukarı Celile olmak üzere iki bölümden oluşur. Batı sınırını, bir zamanlar Celile'ye ama günümüzde Sur'a ait olan Ptolemaios ve Kermil/Aziz İlyas Dağı oluşturur. Güneyden şehir, Ürdün Nehri boyunca uzanan Scythopolis/Beit She'an/Bet Şean sınırı ve Samarya/Şomron'dan oluşur. Doğusunda, Taberiye'den Chabulon/Kabul'a kadar uzanan ve Xaloth/Iksal'tan Bira Sheba/Bersabe'ye kadar uzanan Aşağı Celile vardır. Buradan sonra, Ürdün'den Meroth/Marus'a kadar uzanan Thella/Tella köyü sınırlarını kapsayan ve Sur sınırındaki Baca köyüne uzanan Yukarı Celile başlar." (Josephus, Flavius, 1961:585).

Gölün, Celile kadar yaygın kullanılan diğer bir ismi; gölün biçiminin bir arp/lire benzemesi nedeniyle arp anlamına gelen ve gölün kuzeybatı kesiminde yer alan bir Kenan kasabası olan תְּלִינֹת/Tel Kinrot/Kinneret/Kinnara²adını alır (Zoqurti, 2009:107-108)³. Bu bağlamda gölün tarihi seyir içerisinde Greko Romen dönem öncesinde ilk olarak Kinneret olarak anıldığı tahmin edilmektedir (Fritz, 1987:42).

Kinneret'e yerleşim İsrailoğullarından önce Kenanlılar zamanında başlamıştır. Kinneret isminin ilk geçtiği kaynaklar arasında Mısır kaynakları yer alır. Mısır Yeni Krallık dönemi III. Thutmose (MÖ 1490-1436) zamanında, denizin/gölün varlığı, Ürdün Vadisi ve Emir/Yizrel/Jezreel Ovası'nın adı ile birlikte verilir. Diğer bir Mısır kaynağı olan 1116 Petersburg papirüsüne göre II. Amenhotep (MÖ 1438-1412) döneminde Kinneret'in adı firavunun birası için tahıl üretilen on Kenan şehriden biri olarak geçer (Fritz, 1987:42).

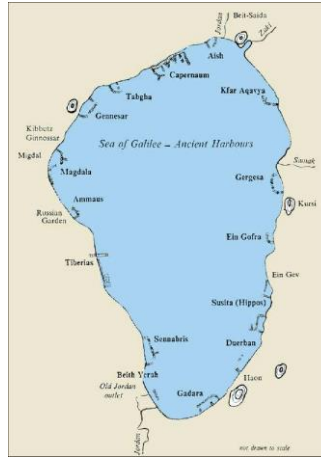
¹ Gölün ikincil düzeyde bilinen diğer isimleri arasında Gennesar ve al-Majdel/Majdala da vardır. Geniş bilgi için bk. (Zoqurti, 2009:108-111).

² Kinneret adını, kinnor/eğri lir anlamına gelen kelimedenden almıştır. Gölün şeklinin bir lire benzemesinden dolayı bu adı aldığı tahmin edilmektedir. Ancak gölün şeklinden değil, Ugarit dönemi çivi yazılı tabletlerde geçtiği şekliyle Tanrı Knr'den adını almış olabileceği görüşü de hakimdir (Fritz, 1987:45; Münger vd., 2011:68).

³ Kinneret; Kitab-ı Mukaddes'te Çölde Sayım 34:11, Yasanın Tekrarı 3:17, Yeşu 11:2; 12:3; 13:27; 19:35 ve 1. Krallar 15:20'de geçer (Zoqurti, 2009:107-108).

Gölün diğer bir Kenanlı kabileden gelen ismi ise **ܨܓܪܝܬܐ/Girgaşlılar/Girgashite/Jirjashiyun**⁴ olarak bilinir (Zoqurti, 2009:106-107). Gölün en yaygın kullanılan diğer bir ismi **Τιβεριάδος/Tiberias/بحيرة طبريا Tabariya/Taberiye'**dir⁵. Kent, 1. yüzyılda Herod Antipas tarafından İmparator Tiberius (14-37) adına Rakkat şehrinin yıkıntıları üzerine kurulmuştur. Göl, zaman içerisinde bu isim ile anılmaya başlamıştır (http 1; Zoqurti, 2009:111).

3. Celile'de Meydana Gelen Mucizeler

Görsel 1. Celile Haritası, Crook, 2019:75.

İsa'nın mucizelerinin genelde Celile Denizi yakınlarındaki yerleşim alanlarında gerçekleşmiş olduğu dikkat çeker. İsa'nın ilk mucizesi Celile'nin **Κανά τῆς Γαλιλαίας / قانا الجليل /Qana al-Jalil Kana köyünde şarap ve somunların çoğaltılması** ile başlar. Bir balıkçı kasabası olarak bilinen (Beck ve Allen, 2000:2066-2067) **ܩܦܪܢܗܘܡ /Kfar Naḥum/ کفر ناحوم/Καφαρναούμ/Kefarnahum** İsa'nın mucizelerinin çoğunluğunun gerçekleştiği en önemli yerdir. Bu mucizeler arasında; Balıkların Çoğaltılması/Luka 5:1-11, Yüzbaşının Uşağının İyileştirilmesi/Matta: 8:12-13/Luka 7:1-10, Petrus'un Kayınvalidesinin İyileştirilmesi/Matta 8:14-15, Havra'da Kötü Cinli Birinin İyileştirilmesi/Luka 4:31-37/Markos 1:21-28, Bir Felçlinin İyileştirilmesi Markos 2:1-12/Luka 5:17-26 yer alır.

⁴ Girgaşlılar adı Kitab-ı Mukaddes'te; Yaratılış 10:16, Yasanın Tekrarı 7:1, Yeşu 3:10, 24:11 ve Nehemya 7:8'de geçer (Zoqurti, 2009:106-107).

⁵. Kitab-ı Mukaddes'te Yuhanna 6:1 ve 21:1'de göl bu isimle anılmıştır.

Celile Denizi yakınlarındaki Arapça الطابغة/et-Tabgha, İbranice/עין שבוע, Ein Sheva ve Yunanca/επτάγωνο/Heptapegon adıyla *yedi pınar* olarak bilinen yer, İsa'nın Kitab-ı Mukaddes'teki mucizelerine sahne olmuş bir başka yer olarak da anılır. Bu mucizeler arasında; balık ve somunların çoğaltılması, dağda vaaz ve İsa'nın dirildikten sonra havarilerine görünmesi vardır (Pixner, 1985:197).

Dekapolis'e bağlı şehirlerden birisi olan Γαδάρá/Γαδαρήνες/Gadara, Celile Denizi ile bağlantılı olarak Matta 8:28/Gadara, Markos 5:1/Gerasalılar, Luka 8:27'de geçtiği şekliyle İsa'nın mucizelerinden cinlilerin iyileştirilmesi olayına sahne olan bir başka yerdir⁶.

4. Celile Denizinde Gerçekleşen Mucizelerin Tasvirleri

4.1. İsa'nın Fırtınayı Dindirmesi/Fırtınanın Ehlileştirilmesi

İsa'nın Celile Denizi'nde gerçekleşen ve tasvir sanatında sık tasvir edilen mucize sahnelerinden birisi olan *İsa'nın Fırtınayı Dindirmesi/Fırtınanın Ehlileştirilmesi* sahnesi Kanonik İncillere bakıldığında kronolojik olarak ilk sırada yer alır.

Sahne için seçilen ilk örnek Çar Aleksandr Dört İncili/Add. MS 39627 fol. 26r'de⁷ Matta 8:23-27, Markos 4:35-41 ve Luka 8:22-25'e ait detaylar verilir (Görsel 2). Matta 8:23-27'de bahsi geçtiği gibi İsa ve öğrencileri, Kefarnahum'dan tekneye binip karşı kıyıya (Gadaralılar Diyarı)⁸ varmak isterler. Luka İncili 8:22-25'de olay hemen hemen aynıdır. Göl dalgalıdır ve İsa bu esnada uyumaktadır. Öğrencileri gidip onu uyandırırılar. Örnekte Markos 4:39; "İsa kalkıp denizi azarladi, göle 'sus sakın ol', dedi. Rüzgâr dindi, ortalık sültilman oldu."⁹ ifadesi referans alınarak denizin/gölün sakinleşmiş hali tasvire yansımıştır. Karşı kıyıda oturan figür, rüzgârın kişileştirilmiş halidir. İsa'nın, eliyle işaret ederek ondan sakinleşmesini istediği an tasvire yansımıştır.

⁶ Kitab-ı Mukaddes'te cinlilerin iyileştirilmesi mucizesinin geçtiği yerler olarak anılan Gergesa ve Gadara'nın yerinin tespiti tam olarak belirlenememiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda; Gergesa'nın muhtemelen Gadara'yı da içine alan geniş bir coğrafi yerleşime verilen isim olduğu ve Gadara'nın da bu yerleşim yeri içerisinde yer alan daha küçük ölçekli bir şehre verilmiş isim olabileceği fikri savunulmuştur. Özellikle coğrafyacıların bölgede yapmış olduğu araştırmalar sonucunda, Kitab-ı Mukaddes referanslı olarak domuzların göle yamaçtan gelip atlayarak boğulmaları olayının, Gergasa'nın daha eğimli bir yapıya sahip olması nedeniyle burada gerçekleşmiş olabileceği görüşüne varılmıştır. Geniş bilgi için bk. http 2.

⁷ 14. yüzyıla tarihlenen ve Çar İvan Aleksandr İncilleri olarak da bilinen eser Yunanca aslından kopya edilmiştir. Esere 15. yüzyılda bir de Menologion eklenmiştir. Geniş bilgi için bk. http 3.

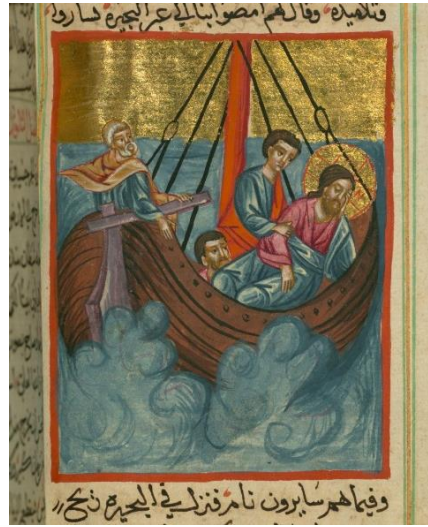
⁸ Gadaralılar Diyarına Geçiş bir sonraki bölümde Matta:8-28'de geçer.

⁹ Olay, Matta 8:26'da ise; "Sonra kalkıp rüzgârı ve gölü azarladi. Ortalık sültilman oldu..." şeklinde geçer.

Görsel 2. İsa'nın Fırtınayı Dindirmesi/Fırtınanın Ehlileştirilmesi Sahnesi, Çar Aleksandr Dört İncili/Add. MS 39627, fol. 26r¹⁰, Kitap Resmi, 14. Yüzyıl, Londra/British Library.

17. yüzyıla ait bir başka örnek Kıptî Dört İncil'inde/W. 592¹¹ fol. 161b'de ilk örneğin aksine, tüm ikonografik detaylar Markos İncili ile örtüşür (Görsel 3). Matta 8:24 ve Luka 8:23'te İsa'nın sadece uyuduğuna dair bilgi aktarılır. Bu bağlamda sahnenin Markos İncilini referans almış olduğu dikkat çeker. Kitap resmi örneğinde, İsa dalgalı bir denizin ortasında bir teknenin kış tarafında uyurken tasvir edilmiştir. Kutsal metne bağlı kalarak öğrencilerinden birisi onu uyandırmaya çalışırken betimlenmiştir.

Görsel 3. İsa'nın Fırtınayı Dindirmesi/Fırtınanın Ehlileştirilmesi Sahnesi, Kıptî Dört İncili/W. 592, fol. 161b, Kitap Resmi, 17. Yüzyıl, WAM/Walters Sanat Müzesi/Baltimore/ABD.

¹⁰ Aynı sahne için ayrıca bk. fol. 98r, http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_39627_fs001r#

¹¹ Anājīl adı ile bilinen İncil, Kıptî/Mısırlı bir keşiş İlyās Bāsīm Khūrī Bazzī Rāhib tarafından 1684 yılında siyah mürekkep ve kırmızı rubrik/bölümlenme ve Nesih yazı ile Arapça dilinde üretilmiştir. El yazmasında yaklaşık elli kitap resmi bulunmaktadır. Geniş bilgi için bk. [http 4](http://4).

4.2. İsa'nın Cinlileri İyileştirmesi Sahnesi

Celile Denizi ile bağlantılı diğer bir mucize ise hemen fırtınanın ehlileştirilmesi olayı akabinde gerçekleşen cinli bir adamın iyileştirilmesi olayıdır. Matta 8:28-34, Markos 5:1-19 ve Luka 8:26-39'a göre olay şu şekildedir; İsa'nın fırtınayı dindirme/ehlileştirme olayından sonra, İsa ve öğrencileri gölün karşı kıyısındaki Gerasalılar diyarına geçerler. Ayak bastıklarında, cinli iki¹² adam mağara mezarlarından koşarak gelip İsa'nın ayaklarına kapanırlar. Cinler, kendilerinden ne istediklerini sorarlar; eğer kendilerini kovacaksa, otlayan domuzların içine göndermelerini isterler. Bunun üzerine İsa onları domuzların içine gönderir ve domuzlar Celile'ye atlayarak boğulurlar.

Sahne için seçilen örnek T'oros Roslin'e aittir¹³. 13. yüzyıla tarihlenen W. 539 fol. 41v kitap resmi örneğinde sadece Celile'nin karşı kıyısında yer alan Gerasalılar Diyarı'na iniş anı tasvir edilmiştir (Görsel 4). Resmin sağ marjında cin tasviri kesilerek kompozisyona yerleştirilmiş ve Celile'nin suyunda boğulan domuz tasvirleri özellikle vurgulanmıştır. Tasvirde, Matta 8:34'te belirtildiği üzere bu olay sonrası bütün kent halkının O'nu karşılamaya çıkması ve O'ndan kentlerinden ayrılmasını istemeleri tasvire yansımıştır. Teknede tasvir edilen İsa ve öğrencilerinin bu bağlamda hem kente gelişini hem de kentten ayrılma anlarını betimlemesi adına dikkate değerdir.

¹² Markos ve Luka İncillerinde kişi sayısı birdir. Örnek seçilen tasvirde iki kişi olması nedeniyle Matta İncili referans alınmıştır.

¹³ T'oros Roslin 1256-1268 tarihleri arasında Hromkla/Gaziantep/Nizip/Rumkale'de yedi el yazmasının resimlerini yapmıştır. Roslin; Kilikya Krallığı döneminde Kral I. Het'um ve I. Katholikos Konstandin himayesinde çalışmıştır. Bu dönemde Kilikya Krallığı'nın Batı ile etkileşimi sonucunda Batı'nın sanatsal ortamından etkilendiği bilinmektedir. Geniş bilgi için bk. [http 5](http://5).

Görsel 4. T'oros Roslin, İsa'nın Cinlileri İyileştirmesi Sahnesi, İncil/W. 539, fol. 41v, Kitap Resmi, 13. Yüzyıl, WAM/Walters Sanat Müzesi/Baltimore/ABD (solda).

Görsel 5. İsa'nın Cinlileri İyileştirmesi Sahnesi, W. MS. 535, fol. 92r, Kitap Resmi, 16. Yüzyıl, WAM/Walters Sanat Müzesi/Baltimore/ABD (Sağda).

Bir başka örnek, Walters MS. W.535, fol. 92r¹⁴ minyatür tasvirinde Matta 8:28-34 referans alınmıştır (Görsel 5). İsa'nın Celile Denizi/Gölü'nden Gerasalılar diyarına gelişi, iki cinlinin içindeki cinlerin çıkış anı ve sonrasında domuzların içine girişi ve domuzların koşarak Celile Denizi'ne atlamaları ve akabinde Gerasalılar'ın İsa'dan kentlerinden ayrılmasını istemeleri bir bütün olarak kompozisyonda verilmiştir.

4.3. İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi/Aziz Petrus'un Celile Denizi'nde Kurtarılması Sahnesi

İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi Mucizesi¹⁵, Matta 14:22-33, Markos 6:45-52 ve Yuhanna 6:16-25'te geçer. İsa'nın Celile Denizi'nde gerçekleşen bu mucizesi, Vaftizci Yahya'nın öldürülmesi sonrası gerçekleşir. Olay kısaca şöyledir; Yahya'nın ölümüne çok üzülen İsa, öğrencileri ile birlikte tekneye binip ıssız bir yere çekilirler. Burada 5000 kişiyi doyurma mucizesi

¹⁴ W. 535 raf numarası ile Walters Sanat Müzesi/WAM'da muhafaza edilen İncil, Buzău piskoposu Kıbrıslı hattat Luka tarafından 1594'te Romanya/Eflak Buzău'da ilk olarak Yunanca ve daha sonra Slav dillerinde yazılmış ve daha sonra 1596'da Moskova'da Rus sanatçılar tarafından resmedilmiştir. Geniş bilgi için bk. [http://6.13.yüzyıldakiHaçlılarınetkisiKudüsveAntakyaüzerindeazalsaabaştakıbrısolmaküzereKilikyaErmeniKrallığı\(1198-1375\)ileHaçlılariletemasasebebiyleHaçlıdönemiSanatıolarakdaadlandırılanetkiyiT'orosRoslin'inçalışmalarındaörmekmümkündür\(Chookaszian,2021:221-223,226\).](http://6.13.yüzyıldakiHaçlılarınetkisiKudüsveAntakyaüzerindeazalsaabaştakıbrısolmaküzereKilikyaErmeniKrallığı(1198-1375)ileHaçlılariletemasasebebiyleHaçlıdönemiSanatıolarakdaadlandırılanetkiyiT'orosRoslin'inçalışmalarındaörmekmümkündür(Chookaszian,2021:221-223,226).)

¹⁵ Su üzerinde yürüme mucizeleri Yeni Ahit'ten önce Kitab-ı Mukaddes 2. Krallar 7-8:2. Krallar 13-14 ve Yeşu 3:13-17'de de geçmektedir.

gerçekleşir. Bu mucizenin sonrasında İsa öğrencilerinden tekrar tekneye binip Beytsayda'ya gitmelerini ister. Kendisi de halkı evlerine gönderir ve dua etmek için bir tepeye çıkar. İsa, akşam olduğunda gölün ortasına varan ve rüzgâr nedeniyle ilerlemekte güçlük çeken tekneyi görür. Sabaha karşı yürüyerek onların yanına gelir ve onlardan cesur olmalarını ister. Kanonik İncillere göre olayın hikayesinde farklılık arz eden durumlar ise şu şekildedir; Markos 6:45-52'de gidilen yerin adı Beytsayda olarak verilir. İsa, tekneye biner onlara katılır ve rüzgâr diner. Matta 14:22-33'de yerin adı verilmez. İsa'nın tekneye yaklaşip "cesur olun, benim korkmayın" diye seslenmesi üzerine Petrus İsa'dan buyruk vermesini ve kendisinin de sular üstünde yürümesini sağlamasını ister ancak rüzgâr ve korkusu nedeniyle batar ve İsa'dan kendisini kurtarmasını diler. İsa ise kuşkusu nedeniyle onu suçlar. Yuhanna 6:16-25'te gidilen yerin adı Kefernahum olarak verilir. İsa'nın yürüyerek öğrencilerinin yanına yaklaştığı ancak tekneye binip binmediği açık bir şekilde verilmemiştir. İsa'nın onu elinden tutup kurtardığı an, ikonografik olarak sahnede vurgulanmıştır. İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi Mucizesi genelde Matta 14:22-32'ye atıfta bulunur. Tasvirde özellikle Matta 14:31'e bağlı kalınarak Petrus'un korkuya kapılıp, Celile'nin sularında batması üzerine, İsa'nın onu elinden tutup kurtarması anına odaklanılmıştır.

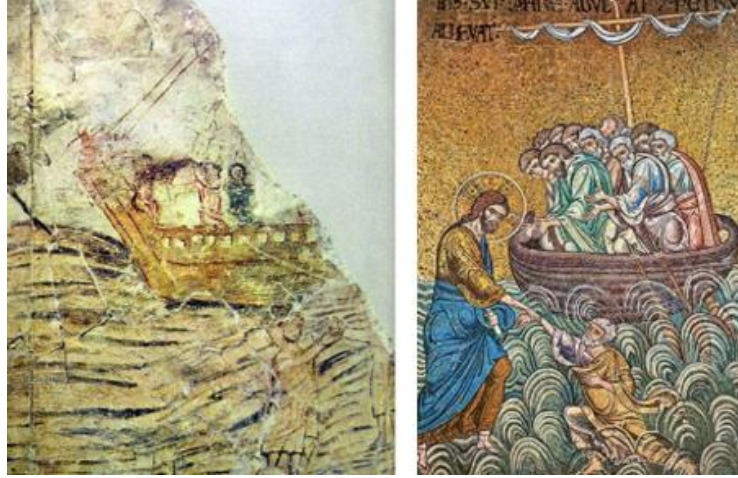
Sahnenin betimlendiği en erken tarihli örnek, 3. yüzyılın ortasına tarihlenen Dura Europos/Domus Ekklesia/Ev Kilise duvar resmidir. Tasvirde dalgalar çizgisel kontörler ile aktarılmaya çalışılmıştır. Üzerinde bir tunik ile İsa, baş kısmı deforme olmuş tunikli Petrus'u elinden tutup kaldırırken betimlenmiştir (Görsel 6).

12. yüzyıla tarihlenen Monreale Katedrali mozaiklerinde yine Matta 14:31 ayrıntılarının ikonografiye yansıtıldığı dikkat çeker. Oldukça kalabalık bir teknenin hemen önünde helezonik dalgaların içerisinde İsa'nın, Petrus'un elinden tutup kurtardığı an tasvire yansımıştır (Görsel 7).

Sahnenin en bilindik örneği 1298 tarihinde Kardinal Jacopo Stefanwschi tarafından Giotto di Bondone'ye yaptırılan Navicella¹⁶ duvar resmidir. Günümüze gelemeyen örnek, Aziz Petrus Kilisesi ana/giriş cephesi arkadları üzerinde yer almaktaydı. Sahnenin en önemli kopyası 1559

¹⁶ Latince *navicula* kelimesinden türeyen Navicella adının anlamı "değerli, küçük tekne" olarak bilinir (Adams, 2018:5). Giotto tarafında yapılan Navicella tasviri, 1674 tarihleri civarında kaybolmuştur. 17. yüzyılda bazilikanın yeniden inşa edilmesi sonucu tasvirin sadece birkaç köşe parçası kalmıştır (Adams, 2018:23-25).

tarihinde Niholas Beatrized¹⁷ tarafından yapılmıştır (Adams, 2018:24). Sahnede, dalgalı denizin ortasındaki teknenin kıç tarafında, İsa'nın Aziz Petrus'u elinden tutup kurtarıırkenki anı betimlenmiştir (Görsel 8-9).

Görsel 6. İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi/Aziz Petrus'un Celile Denizi'nde Kurtarılması Sahnesi, 3. Yüzyılın Ortası, Dura Europos/Domus Ekklesia/Ev Kilise, Duvar Resmi, (Adams, 2018, Fig. 2, p. 103), (Solda).

Görsel 7. İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi/Aziz Petrus'un Celile Denizi'nde Kurtarılması Sahnesi, 12. Yüzyıl, Mozaik Pano, Monreale Katedrali, (Sağda).

Görsel 8. Giovanni Battista Falda'nın Eski Aziz Petrus Kilisesi Atriumu Restorasyonu Sonrası Gravürü ve Navicella, 1673, Vatikan (Adams, 2018, Fig. 1, p. 102) (Solda)

Görsel 9. Nicolas Beatrized'in Navicella Kopyası, 1559, Bibliothèque Nationale/Paris (Adams, 2018, Fig. 4, p. 105) (Sağda)

¹⁷ Nicolas Beatrizet ya da Niccola Beatrice; Fransız gravür sanatçısı, Thronville/Lorraine/Fransa'da 1500'lü yıllarda doğmuştur. 1532-1562 tarihleri arasında Londra'da kalmıştır. Üslubu, Agostino Veneziano'ya benzemektedir. Geniş bilgi için bk. (Spooners, 1853:80-81).

4.4. İsa'nın Dirilişi Öncesi Mucizevi Balık Tutma Sahnesi

İsa'nın Celile Denizi bağlantılı olarak balık temalı mucizeleri Kitab-ı Mukaddes'te birkaç kez konu edinilir. Bunlardan ilki dinî tasvir sanatına da yansıyan ve Luka 5:1-11'i referans alan diriliş öncesi mucizevi balık tutma olayıdır. Celile Denizi'nin adı Gennesar olarak verilir. Gennesar Gölü kıyısındaki halk İsa'yı dinlemektedir. O esnada İsa'nın gözü ağlarını yıkayan balıkçı teknelerine takılır ve iki tekneden Simun Petrus'u ait olana biner ve onlardan açılıp balık tutmalarını ister. Bu esnada teknedekilere de öğretilerini anlatmaya devam etmektedir. İstenilen derinliğe gelindiğinde, ağlarını atmalarını ve balık tutmalarını ister. Petrus, bütün gece denediklerini, tutamadıklarını ama İsa'nın ısrarı üzerine tekrar deneyeceklerini ifade eder. Bunun üzerine o kadar çok balık tutulur ki ağ yırtılmaya başlar. Diğer teknede bulunanlara el işaretinde bulunup yardım isterler. Balıkla dolan tekneleri neredeyse batma tehlikesi geçirmiştir.

Görsel 10. T'oros Roslin, İsa'nın Dirilişi Öncesi Mucizevi Balık Tutma Sahnesi, İncil/W. 539, fol. 223v, Kitap Resmi, 13. Yüzyıl, WAM/Walters Sanat Müzesi/Baltimore/ABD.

Sahne için seçilen W. 539 fol. 223v örneğinde¹⁸, Luka 5:1-11'de geçen tüm detaylar ikonografiye yansımıştır. Kıyıda İsa'yı dinleyen halk, İsa'nın Petrus'un teknesine binmesi, jestleri ile öğretilerini anlatır hali, ağların balıkla dolup taşması, batmakta olan iki tekne ve İsa'nın

¹⁸ T'oros Roslin'e ait aynı eser sayfa 141 fol 68r'de Aziz Petrus'u Celile Deniz'inde kurtarmak sahnesi de yer alır. Geniş bilgi için bk.

https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/W539/data/W.539/sap/W539_000141_sap.jpg

bulunduğu tekneden diğer tekneye olan el işareti ile yardım isteme anının hepsi ikonografik detaylar olarak sahneye yansımıştır (Görsel 10).

İsa'nın balıklar ile ilgili ikinci mucizesi Balıkların ve Somunların Çoğaltılması hadisesi olarak bilinir ve Kanonik İncil kökenli olarak Matta 14:13-21, Markos 6:31-44 ve Luka 9:12-17 ve Yuhanna 6:1-15'te bahsi geçer. Vaftizci Yahya'nın ölümü üzerine tenhaya tekne ile çekilen İsa ve öğrencileri, İsa'nın çoğalttığı balık ve somunlar ile doyarlar. Olayın, İsa'nın su üstünde yürümesi mucizesi öncesi olması dikkate değerdir.

4.5. İsa'nın Dirilişi Sonrası Mucizevi Balık Tutma Sahnesi

Görsel 11. Balıkların ve Somunların Çoğaltılması Sahnesi, Çar Aleksandr Dört İncili/ Add. MS 39627, fol. 45r¹⁹, 14. Yüzyıl, Kitap Resmi, Londra/British Library (Üstte)

Görsel 12. İsa'nın Dirilişi Sonrası Mucizevi Balık Tutma Sahnesi, Çar Aleksandr Dört İncili/ Add. MS 39627, fol. 45r, 14. Yüzyıl, Kitap Resmi, Londra/British Library (Alta) (Alta).

Kitab-ı Mukaddes'te mucizevi balık tutma hadisesi ikinci ve son kez İsa'nın dirilmesi sonrası gerçekleşir. İsa, dirildikten sonra ikinci kez balıkların tutulması ile çoğaltılması mucizesini gerçekleştirir. Konu kapsamı ile bağlantılı olarak ikinci kez mucizevi balık tutma sahnesi Celile Denizi'nde gerçekleşmesi adına önemlidir. Olay kısaca şöyledir. Yuhanna 21:1-14'te belirtildiği

¹⁹ Çar Aleksandr Dört İncili/ Add. MS 39627 fol. 104v de Petrus'un yüzmeye anı tasvir edilmiştir. Sahnede ağ ve balık yoktur. Aynı sahne fol. 150v'de yer alır. Geniş bilgi için bk. http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_39627_fs001r

üzere, Thomas'ın şüphesi²⁰ üzerine Thomas'a görünen İsa, Taberiye Gölü kenarında öğrencilerine ikinci bir kez daha görünür. Teknede; Simun Petrus, Thomas, Celile'nin Kana köyünden Natanel, Zebedi'nin oğulları ve İsa'nın diğer iki öğrencisi de yer almaktadır. İsa'nın öğrencilerine görünmesi öncesinde Simun Petrus balık tutmaya gideceğini söyler ve diğerleri de tekneye binerler ancak o gece hiç balık tutamazlar. Sabaha karşı kıyıda duran İsa onlara balıkları olup olmadığını sorar. "Yok" cevabı üzerine ise ağlarını teknenin sağ tarafına atmalarını söyler. Petrus İsa'nın sesini tanır ve üstlüğüne giyip denize atlar. Diğer öğrenciler ise balıklarla dolmuş ağlarını çekerek kıyıya yaklaşır. Daha sonra balıklar yenir.

Sahne için seçilen örnek Çar Aleksandr Dört İncili/ Add. MS 39627, fol. 45r'dir. Sahne tüm ikonografik detayları ile Yuhanna 21:1-14'e bağlı kalmıştır. Göl kenarında öğrencilerine seslenen İsa, balıklarla dolu ağ ve Simun Petrus'un yüzerek İsa'ya gelmesi sahnede vurgulanmıştır (Görsel 12).

5. Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada İsa'nın mucizelerine sahne olmuş bir deniz olan Celile Denizi'nin tasvirlerle yansımaları incelenmiştir.

İsa'nın mucizelerinin büyük bir çoğunluğunun Celile Eyaleti'nde ve özellikle deniz taşımacılığı ile gerçekleşen birbirine yakın yerler olan Tabgha, Kefarnahum, Gadara-Gennesar-Gergasa'da gerçekleştiği bilinmektedir. Görsel 1'deki harita incelendiğinde, bu yerlerden Tabgha, Kefarnahum ve Beytsayda birbirlerine yakın mesafeler olması nedeni ile dikkat çeker. Yalnızca cinlilerin iyileştirilmesi olayının Kanonik İncillerde Gadara ve Gergasa olarak farklı isimler ile verilmesi üzerine yapılan araştırmalar sonucu, Gergasa olabileceği görüşü daha kabul görmüştür. Bu bağlamda, Celile Denizi ile bağlantılı mucizelerden bu olay daha uzak bir yerde gerçekleşmiş olması nedeniyle diğerlerinden ayrılır.

İsa'nın Celile Denizi bağlantılı mucizelerinin dinî tasvir sanatındaki yansımaları İsa'nın Mucizeleri siklusu içerisinde yer alır. Bu bağlamda sahneler tasvir sanatında genellikle; İsa'nın

²⁰ Aziz Thomas, İsa'nın dirilmesine inanmamıştır. İsa'nın dirildikten sonra öğrencilerine görüldüğü esnada Thomas orada değildir. Diğerleri İsa'nın dirildiğini söylediklerinde ise, ancak ona dokunduğunda inanacağını söylemiştir. Yuhanna 20:24-31.

Fırtınayı Dindirmesi/Ehlileştirmesi, İsa'nın Cinlileri İyileştirmesi, İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi/Aziz Petrus'un Celile Denizi'nde Kurtarılması ve Mucizevi Balık Tutma sahneleri olarak karşımıza çıkar. Sahnelerin ikonografik detayları incelendiğinde, Kanonik İncillerden birini ya da birkaçını aynı anda referans almış olmaları bu açıdan dikkate değerdir. Özellikle İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi sahnesi, Aziz Petrus'un kurtarılışı üzerine yoğunlaşmıştır. İsa'nın su üzerinde yürüme mucizesi Markos 6:45-52 ve Yuhanna 6:16-25'te de geçmektedir. Ancak Petrus'un kurtarılışı bu kutsal metinlerde yer almaz. Bu bağlamda bu mucize ile ilgili tasvirler, Matta 14:31'e yoğunlaşmıştır. Tasvirin, Roma Aziz Petrus Bazilikası giriş arkadı üzerine Navicella adıyla yapılması da sahnede Aziz Petrus'un kurtarılması olayının sahnede vurgulanan detay olduğunu göstermesi adına kayda değerdir (Görsel 8).

Sahnelerden, İsa'nın Fırtınayı Dindirmesi/Fırtınanın Ehlileştirilmesi değerlendirildiğinde, yine aynı husus dikkat çeker. Tasvirlerde, öne çıkan detaylar için Kanonik İncillerden sadece biri üzerine yoğunlaşmıştır. Görsel 2'de olduğu gibi kişileştirilmiş rüzgârın ehlileştirilmesi ya da öğrencilerinin İsa'ya fırtınayı haber verme anı tasvire yansımıştır. Görsel 3'te olduğu gibi sahne ile ilintili ikonografik detaylar irdelendiğinde, İsa ya uyanık ya da uyur vaziyette tasvirde yerini almıştır. İsa'nın olay esnasında uyuduğuna referans veren tek İncil Markos İncili'dir.

Celile Denizi bağlantılı bir başka mucize sahnesi olan Cinlilerin İyileştirilmesi sahnesi yine referans olarak hangi İncil'i almış ise ikonografik detaylara tasvirde o noktalar üzerinde durulmuştur. Markos ve Luka İncillerinde kişi sayısı bir iken, Matta'da kişi sayısı ikidir. Sahnenin, tasvirlerinde bu nedenle bazen bir bazen de iki kişi yer alır. Konu kapsamında seçilen örnekte Matta İncili referans alınmıştır. Sahnenin hemen hemen tüm örneklerinde, İsa'yı taşıyan tekne ve domuzların Celile Denizi'ne atlayış anına odaklanma dikkat çeker.

Değerlendirme kapsamında en dikkat çeken nokta, İsa'nın balık temalı ve Celile'de gerçekleştirdiği mucizelere konu olan sahnelerdir. Dinî tasvirlerde sahnelerin adları kısaca İsa'nın Balıkları ve Somunları Çoğaltması ve Mucizevi Balık Tutma olarak bilinir. Bahsi geçen sahnelerden; konu kapsamı ile bağlantılı olarak Celile Denizi'nde gerçekleşen mucizevi balık tutma olayı dinî tasvir sanatında kısaca "Mucizevi Balık Tutma" adı ile anılmaktadır. Sahnenin kutsal metin referanslı olarak farklı iki mucize anına atıfta bulunuyor olması üzerinde durulması gereken bir konudur. Yukarıda da belirtildiği üzere, balık tutma mucizesi Kitab-ı Mukaddes'te

İsa'nın dirilmesinden önce ve sonra olmak üzere iki kez gerçekleşir. Bu nedenle sahneleri; "Diriliş Öncesi" ve "Diriliş Sonrası" şeklinde belirtmenin gerekliliği ortaya çıkar. Görsel 10'da T'oros Roslin'e ait olan kitap resmi örneği bu bağlamda Luka 5:1-11'i referans alarak diriliş öncesi mucizevi balık tutma olayına odaklanırken, Görsel 11'de yer alan Çar Aleksandr Dört İncili kitap resmi örneği Yuhanna 21:1-14'te geçtiği üzere diriliş sonrası mucizevi balık tutma olayına atıfta bulunmaktadır. Kitap resmi örneğinde, diriliş sonrası balıkların çoğaltılması sahnesi, balıkların ve somunların çoğaltılması sahnesi ile birlikte verilmiştir (Görsel 11-12). Yukarıda da bahsi geçtiği üzere, somunların çoğaltılması olayı, İsa'nın su üzerine yürümesi ve Aziz Petrus'u kurtarması öncesinde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda sahnenin, mucizevi balık tutma olaylarından, İsa'nın dirilişi öncesi değil, sonrası olan ile birlikte verilmesi bu noktada önemli göndermeler içerir. Bilindiği üzere Matta 14:31 bağlantılı olarak, İsa'yı su üzerinde yürürken gören öğrencileri ve özellikle Petrus imanda kuşkuya düşmüş ve bu iman kıtlığı Matta 14:31'de; "Ey kıt imanlı neden kuşku duydun?" ifadesi ile vurgulanmıştır. Ancak İsa'nın diriliş sonrası öğrencilerine görüldüğü an olan ikinci mucizevi balık tutma olayında bu sefer Petrus imanında kıtlık yapmamış, Yuhanna 21:7'de belirtildiği üzere İsa'nın sesini duyar duymaz denize atlamış kıyıda bekleyen İsa'ya doğru yüzmeye başlamıştır. Bu nedenle aynı folyoda sahnelerin birlikte verilmesi, Petrus'un imanına vurguda bulunur²¹. İsa'nın su üzerinde yürümesi mucizesinde kuşkuya düşerek zayıf imanda bulunan Petrus, diriliş sonrası mucizevi balık tutma olayında imanını perçinlemiştir.

Çalışma kapsamında ele alınan sahnelerde ikonografik detaylarda bazı farklılıklar da dikkat çeker. Bu farklılıklardan ilki teknede yer alan İsa'nın öğrencilerinin sayılarında gözlemlenir. En erken örnek Dura Europos örneğinden 17. yüzyıla kadar uzanan Doğu Hıristiyan tasvir örneklerinde sayı dört ve on bir arasında değişmektedir.

Tasvirlerde bir bütünlük arz etmeyen diğer bir husus tekne tasvirinde göze çarpar. Bu noktada tarihi gerçeklik bağlamında arkeolojik veriler önemli bir yer tutar. 1986'da Celile Denizi'nde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda "Celile Teknesi" olarak anılan ve 1. yüzyıla

²¹ Bu olay Kitab-ı Mukaddes 1. Timoteos 1:18-19'da vurgulanır; "Oğlum Timoteos, senin hakkında önceden söylenen peygamberlik sözleri uyarınca, bu buyruğu sana emanet ediyorum. Öyle ki, bu sözlere dayanarak iyi savaşı sürdüresin. İmana ve temiz vicdana sarıl. Bazıları temiz vicdanı bir yana iterek iman konusunda battılar."

tarihlendirilen ahşaptan bir balıkçı²² teknesi gölün Kibbutz Ginosar yakınlarında çamura batmış bir vaziyette bulunmuştur (Peachey, 1990:47; Crossan ve Reed, 2021; Waschmann vd, 1987:233-245) (Görsel 13). Çalışma kapsamında ele alınan örnekler ile Tarihi Celile Teknesi karşılaştırıldığında bazı tekne tasvirlerinin bilindik Celile teknesi tasviri ile örtüşmediği gözlemlenir. Bu bağlamda en erken örnek olan ve 3. yüzyıla tarihlendirilen ve coğrafi mekân olarak da Celile'ye yakın olan Dura Europos örneğinin Celile Teknesi tasvirinin aksine bir Fenike teknesi olması düşündürücüdür. Diğer taraftan seçilen örneklerden Ms. 39627 fol. 26r (Görsel 2), W. 592 fol. 161b (Görsel 3), W. 539 fol. 41v (Görsel 4) örnekleri Celile Teknesi'nin biçimine benzemektedir.

Görsel 13. 1. Yüzyıla ait Celile Teknesi, (Crossan ve Reed).

Arkeolojik verilerden yola çıkılarak tasvirlerde tarihi gerçekliği üzerinde durulan diğer bir husus balıkların tasviri olmuştur. Celile Denizi/Gölü balık faunası üzerine yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda yaklaşık 93 türün²³ tarih boyunca deniz/gölde yaşamış olduğu tespit edilmiştir (Münger vd. 2011:79). Bunlardan çalışma kapsamında tasvirlerle yansıyanlar arasında Copoeta Damascina/Levanten Kazıyıcı, sazan ve karabalık örnekleri yer alır.

²² Ahşap teknenin malzemeleri bir başka teknenin parçalarından elde edilmiş Lübnan sediri, çam, hünnap ağacı ve söğüt ağacı parçaları şeklindedir (Crossan ve Reed, 2021).

²³ Tel Kinrot'da Erken Demir Çağı'na kadar uzanan süreçte yaşadığı tespit edilebilen balık türleri yaklaşık olarak 93'tür. Bunların %4,2 faunası hem tatlı hem tuzlu suda yaşayabilen türlerdir (Münger vd. 2011:79). Bunlar arasında %32 ile Clarias gariepinus/karabalık başta gelir. Lates niloticus/Nil Levreği, Cyprinidae/sazan, genus Barbus/bıyıklı balıklar, Copoeta damascina/levantine kazıyıcı/dikenli balık ve Sparus auratus/çipura yer alır (Münger vd. 2011:79).

Sonuç olarak; İsa'nın Mucizeleri siklusu içerisinde yer alan Celile Denizi odaklı sahneler bir alt siklus oluşturması adına önemlidir. İsa'nın şifa verme mucizelerinden sonra en somut mucizeleri arasında yer alan bu su temalı mucizeler, Celile Denizi'nin kutsiyet arz etmesi adına da Hristiyan tasvir sanatında önemli bir yer tutmaktadır.

Kaynakça

- Freedman, D.N. (2000), *Eerdmans Dictionary of the Bible*, Amsterdam University Press.
- Adams, E. D. (2018). *The History and Signification of the Navicella Mosaic at St. Peter's Basilica, Rome*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Louisville, Kentucky: Department of Fine Arts University of Louisville.
- Chookaszian, L. (2021). "The Book Illumination of the Cilician Armenian Kingdom and the Artistic Legacy of Toros Roslin (13th century) between Byzantine and Crusader Art", *Erforschen – Erkennen – Weitergeben Gewidmet dem Gedenken an Helmut Buschhausen*, Ed. Herausgegeben von Heide Buschhausen und Jadranka Prolović, Lohmar: Ratio Books, s. 221-234.
- Crook, W. W. (2019). "Capernaum: Crossroads of Trade and Diversity in Roman Galilee", *The Journal of Houston Archeology Society*, No 140, s. 75-84.
- Crossan D., Reed J. (2021). "First-Century Galilee Boat", <https://www.bibleodyssey.org/443/en/people/related-articles/first-century-galilee-boat> Erişim tarihi: 11.01.2022
- Fritz, V. (1987). "Kinneret: A Biblical City on the Sea of Galilee", *Archaeology*, Volume 40, No 4, p. 42-49.
- Josephus, Flavius (1961). *The Jewish War, III*. trans. H.S.J. Thackeray, London: Harvard University Press.
- Münger S., Zangenberg J., Pakkala, J. (2011). „Kinneret – An Urban Center at the Crossroads: Excavations on Iron IB Tel Kinrot at the Lake of Galilee”, *Near Eastern Archaeology*, Volume 74, No 2, p. 68-90.
- Beck B. Astrid; Myers, Allen C. (2000). "Nahum", *Eerdmans Dictionary of the Bible*, Michigan /Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company, 2066-2067.
- Peachey, C. (1990). "Model Building in Nautical Archaeology: The Kinneret Boat", *The Biblical Archaeologist*, Volume 53, No 1, p. 46-53.

Pixner, B. (1985). "The Miracle Church at Tabgha on the Sea of Galilee", *The Biblical Archaeologist*, Volume 48, No 4, p. 196-206.

Spooner, S. (1853). "NB/NBL, Niccolo Beatrice", *Biographical and Critical Dictionary Painters, Engravers, Sculptors and Architects, from Ancient to Modern Times*, New-York: George P. Putnam & Co., 80-81.

Wachsmann, S., Raveh, K., Cohen, O. (1987). "The Kinneret Boat Project, Part I, The Excavation and Conservation of Kinneret Boat", *International Journal of Nautical Archeology*, Volume 16, p. 233-245.

Zoqurti, I., M. (2009). "Geography and Historical Names of Lake Tiberias", *The 15th International Seminar on Sea Names*, 3-5 September 2009, Sydney, Australia, p. 103-115.

İnternet Kaynakları

http 1: "Tiberias" Jewish Encyclopedia, <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/14386-tiberias>, Erişim tarihi: 03.02.2022.

http 2: "Gadara" <https://www.biblegateway.com/resources/encyclopedia-of-the-bible/Gadara>, Erişim tarihi: 13.12.2021.

http 3: "Add MS 39627" http://www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?ref=Add_MS_39627, Erişim tarihi: 13.12.2021.

http 4: "Walters Ms. W. 592", <https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/html/W592/description.html>, Erişim tarihi: 15.12.2021.

http 5: "T'oros Roslin", <https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/html/W539/>, Erişim tarihi: 10.01.2022.

http 6: "Walters Ms. 535", <https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/html/W535/description.html>, Erişim tarihi: 10.01.2022.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Celile Haritası, Crook, W. (2019). "Capernaum: Crossroads of Trade and Diversity in Roman Galilee", *The Journal of Houston Archeology Society*, No 140, s. 75.

Görsel 2. İsa'nın Fırtınayı Dindirmesi/Fırtınanın Ehlileştirilmesi Sahnesi, Çar Aleksandr Dört İncili/Add. MS 39627, fol. 26r Kitap Resmi, XIV. Yüzyıl, Londra/British Library, http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_39627_fs001r, Erişim tarihi: 10.10.2021.

Görsel 3. İsa'nın Fırtınayı Dindirmesi/Fırtınanın Ehlileştirilmesi Sahnesi, Kıptî Dört İncili/W. 592, fol. 161b, Kitap Resmi, XVII. Yüzyıl, WAM/Walters Sanat Müzesi/Baltimore/ABD, Erişim tarihi: 18.12.2021, https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/W592/data/W.592/sap/W592_000324_sap.jpg Erişim tarihi: 09.09.2021.

Görsel 4. T'oros Roslin, İsa'nın Cinlileri İyileştirmesi Sahnesi, İncil/W. 539, fol. 41v, Kitap Resmi, XIII. Yüzyıl, WAM/Walters Sanat Müzesi/Baltimore/ABD https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/W539/data/W.539/sap/W539_00088_sap.jpg Erişim tarihi: 12.12.2021.

Görsel 5. İsa'nın Cinlileri İyileştirmesi Sahnesi, W. MS. 535, fol. 92r, Kitap Resmi, XVI. Yüzyıl, WAM/Walters Sanat Müzesi/Baltimore/ABD https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/W535/data/W.535/sap/W535_00185_sap.jpg Erişim tarihi: 12.12.2021.

Görsel 6. İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi/Aziz Petrus'un Celile Denizi'nde Kurtarılması Sahnesi, III. Yüzyılın Ortası, Dura Europos/Domus Ekklesia/Ev Kilise, Duvar Resmi, (Adams, 2018, Fig. 2, p. 103).

Görsel 7. İsa'nın Su Üzerinde Yürümesi/Aziz Petrus'un Celile Denizi'nde Kurtarılması Sahnesi, XII. Yüzyıl, Mozaik Pano, Monreale Katedrali.

Görsel 8. Giovanni Battista Falda'nın Eski Aziz Petrus Kilisesi Atriumu Restorasyonu Sonrası Gravürü ve Navicella, 1673, Vatikan. Adams, E. D. (2018). *The History and Signification of the Navicella Mosaic at St. Peter's Basilica, Rome*, Adams, (2018), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Louisville, Kentucky: Department of Fine Arts University of Louisville, Fig. 1, p. 102.

Görsel 9. Nicolas Beatrized'in Navicella Kopyası, 1559, Bibliothèque, Nationale/Paris. Adams, E. D. (2018). *The History and Signification of the Navicella Mosaic at St. Peter's Basilica, Rome*, Adams, (2018), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Louisville, Kentucky: Department of Fine Arts University of Louisville, Fig. 4, p. 105.

Görsel 10. T'oros Roslin, İsa'nın Dirilişi Öncesi Mucizevi Balık Tutma Sahnesi, İncil/W. 539, fol. 223v, Kitap Resmi, XIII. Yüzyıl, WAM/Walters Sanat Müzesi/Baltimore/ABD, https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/W539/data/W.539/sap/W539_00452_sap.jpg, Erişim tarihi:11.12.2021.

Görsel 11. Balıkların ve Somunların Çoğaltılması Sahnesi, Çar Aleksandr Dört İncili/ Add. MS 39627, fol. 45r, XIV. Yüzyıl, Kitap Resmi, Londra/British Library Erişim tarihi: 15.12.2021.

Görsel 12. İsa'nın Dirilişi Sonrası Mucizevi Balık Tutma Sahnesi, Çar Aleksandr Dört İncili/ Add. MS 39627, fol. 45r, XIV. Yüzyıl, Kitap Resmi, Londra/British Library (Alтта),

http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_39627_fs001r#, Erişim tarihi: 14.12.2021.

Görsel 13. I. Yüzyıla ait Celile Teknesi, Crossan D., Reed J. (2021). "First-Century Galilee Boat", <https://www.bibleodyssey.org:443/en/people/related-articles/first-century-galilee-boat> Erişim tarihi: 11.01.2022.